

Coperta: Roxana Burducea

© Niculae Gheran, 2018

Tehnoredactare: Paul Oprea

Redactor: Rodica Lăzărescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GERAN, NICULAE

Ex-temporale / Niculae Gheran. - Cluj-Napoca : Casa Cărții de Știință, 2018

ISBN 978-606-17-1291-5

821.135.1.09

NICULAE GHERAN

EX-TEMPORALE

CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ
Cluj-Napoca • 2018

CUPRINS

A fost să fie!	5
În jurul unui comunicat	9
Unde dai și unde crapă	20
Unde ne sunt teroriștii?	28
Șlepărul	31
Cuvântul editurii	35
Marș nupțial cu afoni și trompetă	46
Un articol cenzurat	51
Egali în fața legii	56
Un om de bine	61
Majoritatea, bacalaureatul și generalii	65
La Snagov	71
Politică, oierit și cultură	87
Somn, politică și morți dubioase	94
Oastea nu-i alcătuită doar din generali	106
Șeful	114
Indiscreții	122
Țara arde și baba se piaptână	137
Despre cozi, genocid, cianuri și Mădălin Voicu	144
Rămas-bun	153
Doi pași înainte, unul înapoi	155
De la București la Bistrița	163
O scrisoare pierdută	166

De la muzeu la cârciumă	172
Ata ete tituatia!	177
Fata cu ochi albaștri	182
Aducere-aminte	189
Scrisoare-deschisă către un prieten.....	193
Două scrisori.....	203
Virgil Rațiu: De vorbă cu Nicolae Gheran.....	214
„Cum și de ce? Întreabă-te, domnule! ”	220
Apropo de Legea nr. 217	229
Boieri de viță nouă	232
Leul albastru	237
Imposibila despărțire.....	246
Lucia Negoită: De vorbă cu Nicolae Gheran.....	261
„Capu' sus, că oricum belelele curg”	275
Stimate domnule academician Ioan-Aurel Pop,.....	286
Marina călăreață.....	290
Conu Pirache.....	303
Pornind de la o poză	312
Cuvânt rostit la Gala „Toamna clujeană”	321
Scrisoare-deschisă către Nicolae Manolescu	324
În loc de curriculum vitae	335
Concursuri și premii.....	338
Cum și de ce am învățat ungurește.....	345
Frica	348
Aviz amatorilor!.....	357
Addenda.....	367
Epopoea greacă	369

Extemporale parodice	372
Ponoasele virinității	372
Mai taci, bărbate!	373
Memento story	375
Către Mitropolitul Clujului	377
Către acad. Ioan-Aurel Pop	380
Indice de nume	383

Sumarul tomului de față cuprinde scrieri publicate în revistele „Polemici” (SUA), „Adevărul literar și artistic”, „Mesagerul literar și artistic”, „Cultura”, „Pro Saeculum”, „Literatorul”, „Apostrof”, „Acolada” și din fondul epistolar, dateate între anii 1990 și 2018. Ele întregesc publicistica anterioară din volumele „Sertar” (Editura Institutului Cultural Român, 2004), „Cu Liviu Rebreanu și nu numai” (Editura Academiei Române, 2007), „Liviu Rebreanu prin el însuși” (Editura Academiei Române, 2008 – în colaborare cu Andrei Moldovan) și „Rebreniana” (2 vol., Editura Academiei Române, 2017).

A FOST SĂ FIE!

Trăim vremuri în care și proverbele se mai cer adaptate, precum: „Cine sapă groapa altuia... departe ajunge”, având ca revers: „Nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită!”, ceea ce îmi amintește și replica unui personaj hazos: „Nu știu ce avea cu mine, că bine nu-i făcusem niciodată!”.

Mai de modă veche, eu n-am cum să-l uit vreodată pe Constantin Stănescu. Și asta nu doar pentru incredibila lui răbdare de a citi de dimineață până seara presa și cărțile confrăților săi, pentru harul de a scrie detașat de orice prejudecată despre creațiile lor, ci, pur și simplu, datorită unei întâmplări ce mă obligă să-i fiu recunoscător.

Era pe la sfârșitul lui septembrie 2002 când mă grăbeam să dau „bun de tipar” la un volum de „Opere” din ediția critică Rebreanu – cu epistolarul său de familie – când Grigore Traian Pop îmi solicită un interviu pentru „Tribuna învățământului”, propunere greu de luat în seamă. În virtutea prieteniei ce ne lega de-o viață, el insistă, totuși, să-i scriu câteva pagini, „oricât”, după cum, tot amical, îl rog să mă creadă că-s aplecat pe paginile unei cărți ce musai trebuie să apară până la finele anului. Numai că, ulterior, mă prinde mintea românului de pe urmă și-mi zic: „Ți-a zis să scrii orice și oricât! De ce nu-i dai introducerea volumului de corespondență?”

Ia-l însă pe Grigore de unde nu-i: acasă nu răspunde, la gazetă nu, revin cu telefoane și degeaba. Cum forfecasem prefața adaptând-o la nevoile unui periodic, îmi trece prin minte s-o trimit la „Adevărul literar și artistic”. Numai că pe

Res Cristian Tudor Popescu nu-l știam. Interesându-mă în stânga și dreapta, aflu esențialul:

– Vezi-ți de treabă. Acolo capel-maistru îi Constantin Stănescu. Nici nu pusese piciorul CTP-ul la „Adevărul”, nici măcar Darie Novăceanu, când Stănescu făcuse proiectul revistei, împreună cu Victor Vântu și Mihai Caranfil. Trimite-l acestuia.

Zis și făcut, având grijă să anexeze și-o misivă explicativă, în loc de bună ziua-n biserică.

Să fi trecut vreo două săptămâni, când mai tânărul confrate îmi telefonează și-mi cere un articol, ca și cum habar n-avea de prefață:

– Până una-alta aștept să văd ce faceți cu textul ce vi l-am trimis, de-i bun, de-i rău, că de publicat oricum îl reproduc în carte.

Habar n-aveam că deja îl tipărise cu un promo de-o șchioapă, c-o manșetă mare pe prima pagină: „Rebreanu – Recurs în anulare”

Stând la doi pași de mine, m-a cadorisit cu câteva exemplare, prilej de a ne și cunoaște personal. Pe mustăcios îl știusem până atunci doar din scris, lucru ciudat, fiindcă aveam să ne dăm mai apoi că frecventasem cam aceleași cercuri, cu mulți băieți de viitor și fete de măritat, înzestrate ca atare din naștere. A fost un început care s-a transformat în obișnuință. Ploua nu ploua, o toamnă și-o iarnă ne-am întâlnit săptămânal în fața Liceului „Nichita Stănescu”, pentru un extemporal gazetăresc, până când vremea aspră ne-a obligat să ne cuibărim în jurul unui păhărel de vodcă, iar odată cu venirea căldurii să ne răcorim c-o bere „în căutarea timpului pierdut”.

Mi-a prins bine, fiindcă, eliberat din acribia textologică, dictată de rigorile ediției critice, mi-am lăsat penița să alunece și de capul ei, să se răsfețe independent de vestimentația sobră a vechilor slove. N-am apucat să public nici zece foiletoane, când Buzura, pe-atunci președinte al Institutului Cultural Român,

mi-a propus să le editeze. Numai că n-aveam ce-i oferi. Așa se face că prin rubrica „Sertar” am intrat în hora gazetăriei săptămânale, având ca tartor-șef pe don Costică-Fără-Frică, botezat ca atare pentru îndrăzneala de a tipări fără obiecții paginile încredințate de confrății săi mai vechi sau mai tineri.

Fără a nesocoti meritul său de a coagula un cerc de colaboratori permanenți, contribuția lui personală îl detașa și-l detașează cu un cap peste creația multor critici, cu gura dreaptă sau strâmbă, care, când fac câte un ou de bibilică, cotcodăcesc ca și cum ar fi de aur, doar-doar ar putea acoperi găinăriile la care s-au angajat.

Modest, fără să facă zgomot în jur, Stănescu a semnat condica scrisului zilnic, precum un Pompiliu Constantinescu, măcinând producția confrăților săi cu discernământ și eleganță stilistică, pe cât de acidă, pe atât de binevoitoare în esența ei.

Desigur, pot fi acuzat de subiectivism. Dar adevăru-i adevăr: stăteam pe marginea pontonului cu mâinile la spate, privind cum se scaldă alții, când m-am pomenit împins în apă de C. Stănescu. Noroc că, de bine de rău, mai știam să înot. Cum să-l uit, când, fără patrafir, m-a băgat a două oară în cristelniță?

Nu pot scrie altfel despre el, știind că peste profesionalitatea sa exemplară, onestitatea caracterului îl înnobilează.

Rara avis în zilele noastre, când, vorba lui Gicu Dinică: „Lume multă și oameni puțini!”

PRO SAECULUM

nr. 5-6, iul.-sept. 2013

Revăzând cu timpul scrierile publicate în presă – în afara celor privind studiul vieții și operei rebreniene –, dau și de câteva articole publicate în SUA, imediat după evenimentele din decembrie 1989, când lupta pentru captarea puterii în România era ca și acum în floare. Aflat în afara hotarelor noastre, mai tânărul Alexandru Buican înființase demult la New York o publicație, „Polemici”, cu subtitlul „Revistă trimestrială politică și culturală”, având un pronunțat caracter anticeaușist. Fără să ne cunoaștem personal, intrase în corespondență cu mine încă din 1985, când mă rugase să-i procur

volumele apărute în ediția de „Opere” – Rebreanu. Beneficiind de cetățenie americană, avea să-și viziteze țara înainte de „revoluție”, prilej de stabilire a unor bune relații între noi. În virtutea lor, mi-a solicitat colaborarea imediat după înghesuiala din decembrie '89, lucru pe care l-am făcut cu plăcere, împreună cu prieteni apropiați, precum Alecu Ivan Ghilia și Mihai Neagu Basarab.

Cum simptomatică este reacția fiecăruia dintre noi în momente definitorii din viața unei națiuni, adaug în paginile ce urmează scrierile amintite, în număr de patru, adoptând implicit criteriul cronologic în organizarea sumarului.

Mulțumesc în mod deosebit doamnei Rodica Lăzărescu, primul lector al textelor mele, pentru întreaga coordonare redacțională dinaintea „bunului de tipar”. De asemenea, prietenului Teodor Popa, pentru cronologizarea scrierilor în format electronic.

ÎN JURUL UNUI COMUNICAT

De vorbă cu un condamnat la moarte

Cunoscut în cercurile diplomatice, îndeosebi româno-americane, numele lui Mircea Răceanu era, până deunăzi, prea puțin știut în lumea conaționalilor lui. Publicitatea avea s-o dobândească brusc, după 14 martie 1989, când în paginile ziarului „Scânteia” – organ central al Partidului Comunist Român – apărea următorul „Comunicat” al Procuraturii Generale:

„Organele securității statului au descoperit o gravă acțiune de trădare a intereselor țării și ale poporului român, săvârșită de Răceanu Mircea, fost lucrător în diplomatie, care s-a pus în slujba serviciului de spionaj al unei puteri străine. Fiind prins în flagrant, și în urma cercetărilor efectuate, a rezultat că, începând din anul 1974, când a fost recrutat și a devenit agent al unui serviciu de spionaj străin, Răceanu Mircea a desfășurat o intensă activitate de trădare. Folosind funcția ce o deținea, relațiile de serviciu și legăturile personale, precum și lipsa de vigilență și încălcarea prevederilor privind păstrarea secretului de stat, el a reușit să obțină și să furnizeze date și informații secrete, desfășurând, de asemenea, și alte acțiuni de subminare a intereselor statului. Organele procuraturii și ale securității statului continuă ancheta pentru stabilirea întregii activități a trădătorului și a răspunderii ce-i revine, urmând ca după încheierea cercetărilor să fie deferit justiției pentru activitatea de spionaj-trădare și judecat în conformitate cu legile țării.”

Respect pentru Poate că știrea n-ar fi reținut atenția multor cititori, dacă ea n-ar fi fost răspândită de radio-televiziunea română, grăbită să surprindă și ecoul ei imediat: indignarea cetățenilor care, chipurile, cereau organelor judiciare aplicarea sentinței capitale. În realitate, o imprudență a regiei din culise, de a anticipa pronunțarea verdictului, înainte de încheierea formală a cercetărilor, deferirii cazului unei instanțe judecătorești. Această lipsă de chibzuință nu putea trece însă neobservată de opinia publică mondială, ceea ce explică protestele repetate din presa internațională, comentariile critice ale posturilor de radio străine. Așa se face că întregul caz, cu multiplele lui dedesubturi, avea să ajungă la urechile românilor mai mult prin intermediul „B.B.C.”, „Europei Libere”, „Paris Internațional” și „Vocii Americii”. Cum după arestarea lui Mircea Răceanu și, îndeosebi, după publicarea „Comunicatului”, opinia publică avea să afle de „scrisoarea celor șase” adresată lui Ceaușescu – prin care foștii conducători și veterani de partid, între care și tatăl lui Mircea Răceanu, își exprimau dezacordul față de politica bezmetică a marelui paranoic – eram în drept să credem în conexiunea evenimentelor. Cu atât mai mult cu cât, pe nesimțite, „cazul” diplomatului părea să fi fost dat uitării. Oricum, chiar dacă între faptele lui și ale părintelui său n-ar fi existat o legătură directă, este exclus ca situația fiului să nu fi folosit ca mijloc de intimidare a tatălui, după cum, invers, protestul deschis al acestuia din urmă n-avea cum să nu agraveze starea celui care, de la 31 ianuarie 1989, se afla arestat. Dovada? Un proces sumar, cu ușile închise, desfășurat între 20 și 21 iulie 1989, se solda cu condamnarea la moarte a lui Mircea Răceanu, sentința fiind validată și de secția militară a Tribunalului Suprem, în urma recursului judecat la 28 august al aceluiași an. Luni de zile, acesta a trăit în subteranele din Rahova sub spectrul morții, fără să știe dacă tradiționala cerere de comutare a pedepsei capitale îi va fi aprobată sau dacă, dimpotrivă, nu va fi executat de la o clipă la alta. În același timp,

la parter, se purtau discuții tovărășești cu reprezentanții „rezistenței pure” – cum le-ar plăcea unora să fie considerați – discuții imprimare sau stenografiate, cu sau fără discreție, piese de dosar la care, deocamdată, Dumnezeu știe cine poate avea acces, în afara celor direct interesați (căci, de va fi nevoie... „o mână spală pe alta”, fără să se mai știe, în cele din urmă, care e victima și cine e călăul).

Odată cu Revoluția din Decembrie 1989, ușa închisorii i se deschidea și lui Mircea Răceanu, care, între timp, fusese blagoslovit doar cu 20 de ani de închisoare.

L-am cunoscut după două zile de la eliberarea lui, în modestul său apartament din apropierea Pieței Dorobanți. Slăbit fizicește, după aproape unsprezece luni de detenție, era preocupat să-și recupereze obiectele ce-i fuseseră luate din casă, cu prilejul percheziției, dovezi peremptorii ale spionajului său: un televizor, un video-casetofon, casete și discuri, pe scurt: mai tot ce prisosea unei familii lăsate pe drumuri. În apropierea locului unde ne aflam, încă se auzeau rafale de pistol-mitralieră, lovituri înfundate de tun, fără ca ele să umbrească câtuși de puțin bucuria din ochii celui întors acasă. Era convins că România va intra pe un alt făgaș, că, în sfârșit, ne întoarcem în Europa. De atunci l-am mai revăzut, în preajma aceluiași prieten comun, Alecu Ivan Ghilia, fără ca trecerea timpului să-i fi schimbat în vreun fel condiția de care se bucura sub dioptriile vechii stăpâniri. Ea l-a ajutat ca dintr-un diplomat de vocație să devină un ocnaș, după cum, astăzi, la indicația cui? fostul deținut este osândit să șomeze. Toate acestea în condițiile în care vechii anchetatori și judecători continuă să-și mențină gradele, căci – ni se spune – din primele clipe ale Revoluției, ei au trecut de partea ei. Cu ce sunt însă vinovați cei care, înaintea lor, s-au aflat de cealaltă parte a baricadei? În prezent, piesele aflate pe aceeași tablă de șah par să fie toate de aceeași culoare. Numărul lor este același, numai că nu știi ale cui sunt, cine cu cine joacă sau, dacă păstrezi în minte cu exactitate

amplasamentul părților aflate în joc, cum poți dovedi incorectitudinea adversarului care se folosește de propriile tale piese, declarându-se victorios?! Curiozitatea, dar nu numai ea, ne-a determinat să ne adresăm celui care, cu un an în urmă, era denunțat ca „agent al unui serviciu de spionaj străin” (spionajul intern intrând în atribuțiile organelor de anchetă).

– Domnule Răceanu, în ultima vreme prea se joacă tare, fără menajamente. Vă invit deci la mai puțină diplomatie și la mai multă claritate. Despre ce trădare este vorba, căci, dacă a existat, vorba lui nenea Iancu, s-o știm și noi?!

– Dacă vă plac formulările precise, să apelăm la serviciile dicționarului. A trăda înseamnă „a înșela în mod voit și cu perfidie încrederea cuiva: a te abate de la o linie de conduită, de la o concepție; a nu mai sprijini o cauză, o idee; a comite o infidelitate” (cf. „Dicționarul general al limbii române”, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 1076). În cazul meu: dacă a fi trădat politica hidoasă a lui Ceaușescu împotriva propriului său popor înseamnă a fi dovedit o totală lipsă de fidelitate, de adeziune față de ideile lui, acuzațiile sunt pe deplin îndreptățite. Totul depinde de unghiul din care se privește. De pe pozițiile asertive ceaușismului său sau, dimpotrivă, celor potrivnice. Oare nu cumva tocmai fidelitatea colaboratorilor apropiați ai dictatorului, acceptarea fără rezerve a ideilor lui le este astăzi imputată, pe drept, trădare de neam și de țară? Nu din pricina ei unii se vor afla mai departe în boxa acuzaților? Faptul că mulți din aparatul de stat, inclusiv din structura Ministerului de Externe, erau convinși că se află în păienjenișul unui sistem paranoic de conducere, fără însă a i se împotrivi defel, nu-i scutește de răspundere. În fața propriilor conștiințe, căci, altminteri, n-am fost niciodată adeptul măsurilor represive. Astăzi în mod public diverși condotieri se leapădă de Satana. Bine și mai târziu, decât niciodată. Să-i considerăm trădători, când suntem ispițiți să le confruntăm combativitatea

de azi cu cele cuvântate, scrise și semnate ieri? Eu nu mă gândesc s-o fac, dar nici nu mă entuziasmez prea mult când asist la ușurința unora care aruncă o hlamidă împărătească peste o ladă de gunoi. „Mi-e rușine de ce-am scris cândva!” se spovedește, de nevoie, un veteran, știind că cerneala otrăvită, însângărată, în care și-a muiat cândva pana, mai poate fi deslușită în colecțiile bibliotecilor încă zăvorâte. O asemenea „rușine”, dacă este într-adevăr resimțită, te îndeamnă să te călugărești, nicidecum să te erijezi în judecător. Cu atât mai puțin să cultivi o ambiguitate în jurul celor care, cu prețul vieții, l-au trădat, din tot sufletul, pe Ceaușescu. Biologic, dacă nu altfel, era hărăzit să dispară. Ce-ar fi rămas de apărat, în afara propriilor scaune?

– Nu-i chiar de lepădat, câtă vreme disciplina oarbă a unor confrăți de-ai dvs., credința lor, cinstită sau simulată, în „genialul conducător”, țărâna pe care și-au presărat-o în cap că nu au fost suficient de vigilenți în preajma fostului lor coleg – după cum se poate vedea cu claritate din stenograma ședinței în care au dezbătut „cazul Răceanu” – i-au menținut până astăzi în funcții, pensionați în condiții onorabile sau chiar avansați. Cum să dai cu piciorul în slugi supuse, obișnuite să-și lipească degetele pe vipușcă? Dar, să revenim la „Comunicatul” de care ne-am îndepărtat. Prin accepțiunea juridică a termenului de trădare, ați fost învinuit și de spionaj. S-a precizat chiar și data contractului cu o „putere străină”: 1974. De ce această dată?

– Ea este mai mult decât absurdă, încadrându-se într-un scenariu la care am contribuit eu însumi. Am să mă explic mai târziu. Până atunci, reține că am lucrat în diplomatie vreme de 30 de ani și că, între 1969 și 1978, am fost prim-secretar și apoi consilier la Ambasada Română din SUA. După acest interval, am lucrat în centrală până la data arestării, ca diplomat consilier, iar apoi ca director adjunct al direcției, a V-a, care se ocupa de cele două Americi, de emisfera vestică, începând cu

Canada și terminând cu Țara de Foc. S-a convenit că am fost racolat de serviciile de spionaj americane încă de pe vremea când mă aflam în SUA. Data am furnizat-o eu, la întâmplare, știind că nu este de ajuns să recunosc o învinuire falsă, că ea trebuia totodată și dovedită. Cu prilejul arestării, se găsiseră, printre altele, asupra mea, câteva date lămuritoare cu privire la acțiunea lui Petre Mihai Băcanu, Mihai Creangă, Anton Uncu și tipografii cu care colaboraseră la scoaterea unei publicații ilegale. Ele erau de natură să mă acuze în fața stăpânirii, nicidecum să mă îndreptățească de vreun protest anume. Era ca și cum asupra mea se găsiseră zece lei, iar eu trebuia să recunosc că provin dintr-o bancnotă de 100 de dolari, extrasă dintr-un sac fără fund, sublim dar inexistent. De la început mi-am propus să recunosc toate învinuirile, fie că mă legau de rețeaua CIA, KGB sau de Intelligence Service, la nevoie toate la un loc. Și asta nu doar din teama omenească de a fi silit să recunosc. Căci nu eram străin de mijloacele înfiorătoare prin care, până la urmă, tot aș fi fost „convins” să semnez orice declarație. Exista un lucru mult mai important pe care, într-adevăr, trebuia să-l păzesc. Cu o seară înainte, vizitându-mi părintele, am aflat de solidarizarea unui grup de zece veterani ai Partidului Comunist Român, hotărâți să acționeze deschis împotriva dictaturii ceaușiste (în cele din urmă, am văzut, aveau să rămână șase). Brusc, a urmat arestarea mea și, un timp, am crezut că ea se datorează interceptării discuției avute cu tatăl meu. Nici vorbă de așa ceva, câtă vreme convorbirile din cadrul anchetei erau exagerat de mult purtate în jurul grupului de gazetari la „România liberă” și de activitatea din SUA. Recunoscând acuzațiile, îi apărăm, la nivelul propriilor mele posibilități, pe cei care rămăseseră să lupte. O simplă scăpare de-a mea i-ar fi adus alături de mine, înainte ca o lume întreagă să afle de protestul lor.

– Deci acuzația de spionaj rămâne fără temei, nu au existat alte probe la dosar?

– La dosar se află doar declarațiile mele, date în condițiile la care m-am referit.

În fața oricărei judecăți publice, ele nu sunt suficiente. De altfel, să nu uităm: acuzat de trădare, de spionaj, a mai fost și „grupul celor șase”. Ceaușescu personal s-a grăbit să-i atașeze pe mai toți în slujba serviciilor de spionaj americane, engleze și sovietice. Este suficient să-l și credem? Mă îndoiesc că aparatul securității a avut curajul să-l contrazică. Nu se poate ca, măcar din punct de vedere formal, să nu se fi mânuit atunci hârtii, informări, depoziții, câtă vreme marele stăpân se pronunțase în materie, fără niciun echivoc, stabilind vinovăția împlicinaților. Însăși ancheta lor este un reflex al acestor stări. Și-apoi, să nu uităm, vorbind de „mica lui stratagemă”, dl Brucan declara, după Revoluție, cum că, aflat în străinătate, avusese grijă să preîntâmpine represii din partea stăpânirii ceaușiste, luând legături cu oamenii politici de prima mână din țările vizate. În limbajul anchetatorilor, faptul în sine putea fi dovada trădării, a „spionajului” la care făcea trimitere Ceaușescu. Este o ipoteză a mea, desigur, dezavantajată de faptul că, în timp ce dosarul meu se afla într-o arhivă de tribunal, declarațiile și concluziile anchetatorilor, pe marginea „trădării” celor șase, continuă să fie bine păzite la dospit. În astfel de condiții, avantajele „democrației” sunt evidente: un om din grup are acces la dosarele celorlalți cinci, ceilalți la un loc nu pot ști ce s-a petrecut cu al șaselea. De ce zâmbiți?

– Ce-mi spuneți dvs. mi-aduce aminte de o veche însemnare a lui Tudor Arghezi din „Bilete de papagal”, însemnare pe care o citez, inevitabil, din memorie, urmărindu-i doar sensul: Partidul Comunist Român – spunea el când încă nu se împliniseră zece ani de la înființarea lui – este o bisericuță cu vreo sută de credincioși: când se întâlnesc, sunt preocupați de un singur lucru: care dintre ei a trădat. Istoria se repetă.